

JAAR- VERSLAG 2016

hogeveluwe.nl

STICHTING het nationale park
de Hoge veluwe

Inhoud

4 Voorwoord

Educatie is geen 'luxe'

6 Van de directie

Interview met Seger van Voorst tot Voorst:
"Een positieve boodschap voor de jeugd"

10 Overzicht 2016

Het jaar in vogelvlucht

16 Jeugd en educatie**36 Dank****38 De cijfers over 2016**

Bezoekersaantallen
Exploitatierkening
Balans
Toelichting bij de cijfers
Overzicht sponsors

42 Bijlagen

Managementteam in 2016
Raad van Toezicht in 2016
Raad van Advies in 2016
Adviescommissie Natuurbeheer in 2016
Adviescommissie Recreatie in 2016
Hoge Veluwe Fonds in 2016

45 Colofon

Voorwoord

Educatie is geen 'luXe'

Als je op een willekeurige dag een wandeling of een fietstocht maakt in Het Nationale Park De Hoge Veluwe kun je zomaar wat wonderlijke figuren in gele hesjes in het veld tegenkomen. Dat zijn dan meestal studenten, die voor school leren hoe je in een natuurgebied veldonderzoek doet.

Even verderop kun je zomaar een roedel fietsers onder begeleiding van een natuurgids treffen. Die zijn dan bijvoorbeeld op zoek naar bijzondere bomen, of naar sporen van de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog die overal in het Park te vinden zijn. En strijk je dan tenslotte neer op het terras van het Parkrestaurant in het Centrumgebied, dan is het zeer wel mogelijk dat je even verderop een 'natuurdetective' in de weer ziet met een sliert kinderen. Die gaan met vergrootglas op zoek naar sporen van dieren.

Het lijken losse incidenten, maar ze passen allemaal in het 'educatiebeleid' van Het Nationale Park De Hoge Veluwe. Het beheren van een belangrijk stuk erfgoed als het Park brengt ook de verantwoordelijkheid met zich mee om de

verzamelde kennis rond dat erfgoed te delen. Met jong en oud. In 2016 is het educatiebeleid van het Park nog steviger op de kaart gezet dan voorheen. In dit Jaarverslag nemen we u mee langs de mensen die dagelijks met dat beleid aan de slag zijn. U leest over de beleidsmedewerker die door middel van het vertellen van verhalen een bezoek aan het Park nóg interessanter wil maken. Of over de docent die met groepen studenten het veld ingaat om boompjes te determineren. Of over de hoogleraar landschapsgeschiedenis die wetenschappelijk onderzoek ziet als motor voor educatie en marketing.

De rode draad: de grote liefde voor het Park, voor landschap, natuur en cultuur. En de passie om die liefde uit te dragen

en te delen met heel veel mensen. Natuurlijk met de jeugd, dat is immers de bezoeker van de toekomst. Maar ook met volwassen bezoekers. Aandacht voor educatie is in de visie van het Park geen 'luxé'. Het is intrinsiek onderdeel van exploitatie en beheer van de groene schatkamer van Nederland. De ervaringen die je als bezoeker opdoet in het Park, de activiteiten die je er kunt doen, de verhalen die je er kunt beleven: ze maken een volgend bezoek alleen maar aantrekkelijker. In die zin is aandacht voor educatie een tweesnijdend zwaard. Bezoekers steken er iets van op en hebben een leuke en interessante dag, en het Park kan op deze manier het economisch model –waarbij de inkomsten van betalende bezoekers cruciaal zijn– op een verantwoorde manier voortzetten.

Seger van Voorst tot Voorst
Directeur/bestuurder van Het Nationale
Park De Hoge Veluwe

Een positieve boodschap voor de jeugd

“Het is ontzettend belangrijk de jeugd te raken. De jeugd van nu, dat zijn de burgers van morgen. De burgers die stemmen, besturen, beslissen hoe ons land er uit komt te zien. De mensen die over 10, 15 jaar het natuurbeleid gaan maken. Het is belangrijk om kinderen die natuur te laten ervaren. Om ze liefde voor de natuur mee te geven. En om ze te laten zien dat natuur niet vanzelf spreekt, dat je er iets voor moet doen. Dat je het actief moet beheren.”

Achter de schermen

Voor we verder praten over het belang van educatie voor Het Nationale Park De Hoge Veluwe nemen we met Seger van Voorst tot Voorst het jaar 2016 door. Een zo op het eerste gezicht weinig enerverend jaar. Van Voorst tot Voorst: “Veel van de activiteiten die we als organisatie ontplooiën spelen zich achter de schermen af. De dagelijkse exploitatie, het consolideren van ons beleid, maar zeker ook de nationale en internationale lobby die we voeren rond onze manier van natuurbeheer kost veel inzet en menskracht. Daarnaast zijn we in 2016 heel druk geweest met fondsenwerving voor de vernieuwing van het centrumgebied. De financiering voor het nieuwe gebouw in het centrumgebied, met als werktitel ‘Landhuis’, is nu zo goed als rond. Het multifunctionele gebouw dat daar gaat komen gaat een hele belangrijke rol vervullen op het gebied van kennisuitwisseling en educatie. Er komen zalen waar wij groepen kunnen ontvangen. Daar is al jarenlang veel vraag naar. Eindelijk kunnen

wij nu in die behoefte gaan voorzien. Met name voor scholen een belangrijke aanvulling op hetgeen het Park scholieren te bieden heeft. We verwachten in 2018 de eerste bouwactiviteiten.”

Stabiele bezoekersaantallen

Het bezoekersaantal kwam in 2016 uit op ongeveer 547.000 betalende bezoekers. 17.000 meer dan begroot, maar iets minder dan het bezoekersaantal in 2015. Van Voorst tot Voorst: “De bezoekersaantallen in 2016 waren ondanks het slechte weer in het voorjaar en net als in de voorgaande jaren relatief stabiel. Dat komt onder meer door een aantrekkelijk doorlopend activiteitenprogramma van zowel het Park als van het Kröller-Müller Museum waardoor er elk weekend en tijdens schoolvakanties iets te beleven valt. We zijn voor onze exploitatie afhankelijk van de betalende bezoeker, voor ons is die stabiliteit erg belangrijk. Ook voor onze manier van besturen is stabiliteit en consistentie de

leidraad. We willen als natuurpark een goed economisch evenwicht vinden tussen recreatie en natuurbeheer. Stabiele bezoekerscijfers laten zien dat ons dat goed lukt. Door onze actieve manier van beheren trekken we als Park veel bezoekers bij een zo hoog mogelijke biodiversiteit. Ons economisch model is voor steeds meer natuurgebieden in Europa een voorbeeld. De Europese Commissie ziet het Park zelfs als een "Showcase". In 2016 hebben we deze traditie verder voortgezet. Onder het motto: wat goed werkt moet je vooral niet veranderen, hooguit verbeteren."

Professionalisering educatiebeleid

Het Nationale Park De Hoge Veluwe heeft altijd al veel aandacht besteed aan jeugdactiviteiten en educatie. Net als de andere 19 Nationale Parken ontvangt Het Nationale Park De Hoge Veluwe daarvoor 0,2 fte steun van het Ministerie van EZ. Van Voorst tot Voorst zegt daarover: "We zijn in 2016 begonnen met het professionaliseren van ons educatiebeleid. Dat staat nu nog hoger op de agenda. We doen als Park veel aan educatie, we zijn een geliefde locatie voor schooluitstapjes bijvoorbeeld. De toegang is gratis voor basisscholen en middelbare scholen krijgen korting. Ik denk dat we daarmee wel het goedkoopste schooluitje van ons land zijn. We worden jaarlijks door zo'n veertig- tot vijftigduizend kinderen bezocht. Dat zijn behoorlijke aantallen. Maar het gaat er niet alleen om dat je een schoolklas een leuk dagje bezorgt, het gaat er ook om dat je de jeugd actief in contact brengt met de natuur. Dat je ze iets meegeeft van de manier waarop wij als Park omgaan met onze omgeving. De kinderen van nu,

dat zijn de beslissers van morgen. Het is daarom ontzettend belangrijk om de jeugd te raken."

Belevenis aanbieden

Seeger van Voorst tot Voorst heeft zelf drie kinderen, die alle drie actief hebben meegedaan aan jeugdactiviteiten die het Park organiseert. Hij zegt: "Ik zie daarbij heel concreet dat kinderen opknappen van buiten zijn, van contact met de natuur. Een kind is op een bepaalde leeftijd heel ontvankelijk voor de indrukken van buitenaf. Op dat moment moet je ze zien te raken, moet je ze meenemen met het verhaal van de natuur. De nieuwsgierigheid wordt geprikkeld op het moment dat je ze een alternatief biedt voor een beeldschermje of de iPad. Dat kun je doen door het spannend te maken, door een activiteit aan te bieden. Spoorzoeken, een kampvuur aanleggen, een hut bouwen. We hebben als Park de mogelijkheid om kinderen in de ontvankelijke leeftijd een enorme belevenis mee te geven. Om ze echt iets bijzonders te laten meemaken. Denk aan bijvoorbeeld de kindersafari's in de zomer. Dát willen we vertalen naar beleid. Over twintig jaar zijn ze de spelletjes op de iPad vergeten, maar die kindersafari niet."

Positieve ervaring

Van Voorst tot Voorst benadrukt: "We willen als Park daarbij een positieve ervaring bieden. Er is in onze wereld al 'doemdenken' genoeg over ecologie en duurzaamheid, over de manier waarop we met onze omgeving omgaan. We willen een positieve boodschap uitdragen. Het is belangrijk

dat kinderen dat óók ervaren: dat als je goed voor iets zorgt, als je op een verstandige manier de natuur beheert, dat je er dan veel voor terugkrijgt. Ons Park scoort goed op biodiversiteit. Het is één van onze unieke en sterke punten, het rechtstreekse gevolg van onze actieve manier van beheren. Dat willen we laten zien en ook graag uitleggen aan de jeugd. We willen de jeugd laten zien en laten beleven dat de natuur ook –en vooral– leuk is. Een leuke en positieve belevenis. Dat je hier in het Park actief kunt zijn, dingen kunt ontdekken en ook dingen kunt doen.”

Het andere geluid

En dat het leuk is om na jouw schoolreisje ook nog een keer terug te komen. Van Voorst tot Voorst: “Voor ons is de betalende bezoeker van levensbelang. Door kinderen een actieve dag te bezorgen hopen we dat ze terugkomen met hun ouders of hun grootouders. Een speurtocht, een spannend uitstapje naar het Museonder, spoorzoeken met de boswachter, een zoektocht naar het verdwenen museum. Een bezoekje aan het Park –en aan onze belangrijkste partner het Kröller-Müller Museum– moet een belevenis zijn. En kinderen kunnen er nog iets van opsteken ook. Als ik kijk naar wat er door sommige mensen allemaal wordt beweerd over de natuur. Er is een groot gebrek aan kennis over de realiteit van natuurbeheer. Dat motiveert me extra om de kinderen iets mee te geven over hoe wij de zaken hier aanpakken. We zijn wat natuurbeheer betreft ‘van het andere geluid’. Wat we de jeugd willen meegeven: dat ‘natuur’ goed beheerd moet worden. En dat dat beheer geld kost. En wat

we de jeugd natuurlijk op de eerste plaats willen meegeven is liefde voor de natuur. Wat mij betreft is educatie een vanzelfsprekend en cruciaal onderdeel van het verstandig en goed beheren van de groene schatkamer van Nederland die Het Nationale Park De Hoge Veluwe is.”

Overzicht 2016

Het jaar in vogelvlucht

Januari 2016

Filmer en ecooloog Ruben Smit, bekend van de bioscoopfilm 'De Nieuwe Wildernis', maakt een reeks korte films over de natuur van De Hoge Veluwe. In de films figureert telkens één diersoort die voorkomt in de bijzondere biotoop van het Deelense Veld, een nat heidegebied. Dat gebied heeft in de wintermaanden veel weg van een poollandschap: een uitgestrekt glooiend toendra-achtig gebied. Smit filmde deze winter groepen rietgorzen, vogels die de zaden uit de halmen van het pijpenstrootje eten. Later in het jaar zal Smit nog een aantal korte films maken, over onder meer het gentiaan-blauwtje – een zeldzame vlindersoort – en het waterbeheer in het gebied. De korte films worden uiteindelijk gecombineerd tot één lange natuurfilm, die op de nationale televisie zal worden uitgezonden. In januari was er een personele wisseling bij de Raad van Toezicht. Frank Schreve werd als voorzitter van deze raad opgevolgd door Fred de Graaf. Schreve was als bestuurder en toezichthouder bijna 25 jaar bij het Park betrokken, de laatste 10 jaar als voorzitter van de Raad van Toezicht. Fred de Graaf heeft veel bestuurlijke ervaring. Hij was onder meer voorzitter van de Eerste Kamer en burgemeester van Apeldoorn.

Hij zal onder meer toezicht gaan houden op de vernieuwing van het Centrumgebied van het Park.

Februari 2016

Educatie en natuurbeleving zijn belangrijk voor het Park. Daarom hebben basisscholen uit het hele land gratis toegang en kunnen middelbare scholen het Park tegen gereduceerd tarief bezoeken. Het Park is steeds vaker bestemming van schoolreisjes, veldlessen en excursies. Het aantal basisscholen dat het Park bezoekt neemt toe. In 2014 waren dat 135 scholen, in 2015 was dat aantal opgelopen naar 250 en in 2016 bezochten kinderen van 276 scholen het Park. Er is voor kinderen veel te doen. Er zijn speciale thema-excursies en je kunt bijvoorbeeld mee op ontdekkingstocht met Moeffie de Moeflon of Suske & Wiske. Ook voor het voortgezet- en beroepsonderwijs zijn verschillende programma's op maat ontwikkeld. Het is een goede gewoonte dat jaarlijks een aantal afgeschreven Witte Fietsen wordt opgeknapt en gedoneerd aan een goed doel in het buitenland. Eerder gingen er al Witte Fietsen naar Kenia en naar een natuurpark op de Galapagoseilanden. Dit jaar krijgen ongeveer 100 (van de

in het totaal 1.800) fietsen een tweede leven bij een witte-fietsenproject in Slowakije. Ze worden geschonken aan het vrijwilligersproject 'Open Source Bike Share' in Bratislava.

Maart 2016

De Paasdagen zijn traditioneel het begin van het buiten-seizoen in ons land. In het Paasweekend organiseert Het Nationale Park De Hoge Veluwe een Paasmarkt in het Centrumgebied die dit jaar door ongeveer duizend mensen werd bezocht. De Paasmarkt is een geliefd onderdeel van het activiteitenbeleid van het Park. Het is de bedoeling om in ieder weekend twee activiteiten te organiseren. Dat kunnen kleinschalige activiteiten zijn, zoals een kindertheatervoorstelling of een optreden van jachthoornblazers, of grote activiteiten zoals de Bos en Houtdag, de Dag van het Paard of het populaire NK Burlen. De activiteiten worden door het publiek op prijs gesteld, dat blijkt uit publieksenquêtes en uit de stijgende bezoekersaantallen. Vooral de maandelijkse Streekmarkten en De Hoge Veluwe-lezingen worden goed bezocht.

April 2016

De geliefde natuurcamping op het terrein van Het Nationale Park De Hoge Veluwe draait in april haar eerste volle maand. De camping zal op 1 november van dit jaar sluiten. Er zijn dan bijna vijftienduizend overnachtingen geweest, een stijging van 10 procent in vergelijking met de begroting van vorig jaar. Deze maand verschijnt een ranglijst met de best bezochte Nederlandse bestemmingen voor dagrecreatie. Daaruit blijkt

dat Het Nationale Park De Hoge Veluwe de op twee na best bezochte bestemming in Gelderland is. De drie eerste plaatsen op deze landelijke lijst worden ingenomen door de Efteling, het Amsterdamse Rijksmuseum en het Van Goghmuseum. Natuurparken zijn dun gezaaid op de lijst, het Park is daarom blij met een 32e plaats.

Deze maand worden voor de vijfde maal de Hoge Veluwe Highland Games gehouden. Ongeveer 300 scholieren uit het tweetalig onderwijs nemen het tegen elkaar op bij illustere onderdelen als boomstamzagen, tractortrekken en zwerfkeiwerpen. Er doen zeven onderwijsinstellingen uit de regio mee. Het evenement wordt begeleid door leerlingen van het Isendoorncollege uit Zutphen.

Mei 2016

Deze maand wordt tijdens een feestelijke bijeenkomst in het Park The Nature Game gelanceerd. Kinderen (en hun ouders) kunnen dit spel spelen op een iPad die in het Bezoekerscentrum kan worden gehuurd. Het interactieve spel stuurt je op pad in het Park, op zoek naar 'Het Mysterie van het Nooit Gebouwde Museum'. Al spelend maak je kennis met de oprichters van het Park, het echtpaar Krölller-Müller, en met het landschap en de dieren om je heen. Het spel is gemaakt door DoornRoos Imagineers en werd deels gefinancierd door de Provincie Gelderland en het Ministerie van Economische Zaken. DoornRoos Imagineers was betrokken bij het ontwerp van de attractie PandaDroom in de Efteling. Het traditionele Vroege Vogel Concert aan de voet van de Franse Berg trekt ook dit jaar weer veel

muziek liefhebbers. Ditmaal treedt het Britten Jeugdorkest op, een groep talentvolle strijkers uit Oost-Nederland. Nederlands bekendste vogelkenner Nico de Haan vertelt daarbij over de vele vogels die in de meimaand te horen zijn bij de fundamenten van het nooit gebouwde 'grote museum' van Helene Kröller-Müller.

Juni 2016

Veel bezoekers vallen de grote stapels boomstammen langs de wegen in het Park op. Deze houtoogst is onderdeel van het actieve natuurbeheer van Het Nationale Park De Hoge Veluwe. Bospercelen worden daarbij uitgedund, waarbij rekening wordt gehouden met de natuurwaarde van het gebied. Met beleid oogsten kan de biodiversiteit in het bos vergroten, er wordt dan ook vóór de werkzaamheden overlegd met bijvoorbeeld de flora- en faunawerkgroep van het Park. De kapwerkzaamheden zijn dit jaar vroeg uitgevoerd, in het droge seizoen. De schade aan onverharde wegen blijft zo relatief beperkt. De houtopbrengst is voor het Park, dat geen structurele exploitatiesubsidies ontvangt, een belangrijke bron van inkomsten. De totaalopbrengst van de houtverkoop is dit jaar iets meer dan 257.000 euro.

In samenwerking met het Duits Verkeersbureau worden er deze maand een aantal evenementen rond het thema 'Duitsland' georganiseerd: de Duitse Dagen op zaterdag 25 en zondag 26 juni. De activiteiten worden door ongeveer 7.500 mensen bezocht. Ook de jaarlijkse Dag van het Paard maakt deel uit van de Duitse Dagen en krijgt een Duits tintje.

Juli 2016

In de zomermaanden worden er onder begeleiding van de boswachter weer een aantal 'kindernachtsafari's' gehouden. De safari's zijn erg populair en waren ook dit jaar weer helemaal volgeboekt. Ook deze zomer vond de tweede editie van de Junior Natuur Expeditie plaats. Ongeveer 250 kinderen en hun ouders deden een weekend lang mee met leuke onderzoekjes en activiteiten in de natuur. Het Park besteedt veel aandacht aan educatie.

Met dit soort evenementen, maar ook met een aantal leerlijnen in samenwerking met scholen. Het al langer lopende educatieve programma 'Van Luchtkasteel tot Dassenburcht' voor leerlingen van basisscholen is erg populair en wordt jaarlijks gevolgd door ruim 500 leerlingen. Dit jaar is een rondleiding door Jachthuis Sint Hubertus opgenomen in de nieuwe leerlijn 'Erfgoededucatie Ede'. De leerlingen krijgen voorafgaand en aansluitend speciale lessen over erfgoed en over het Park. Basisscholen uit Ede kunnen bovendien gebruik maken van gratis busvervoer naar het Park.

Augustus 2016

Het jaarlijkse Nederlands kampioenschap 'burlen' krijgt steeds meer pers aandacht en trekt steeds meer bezoekers. Ditmaal werd het kampioenschap bezocht door zo'n 400 mensen.

Ook de andere activiteiten van het Park genereren veel pers aandacht, zoals de tweede editie van de jaarlijkse Bos- en Houtdag. Onder aanwezigheid van fervent houthakker Erben Wennemars krijgen de bezoekers de mogelijkheid zelf de handen uit de mouwen te steken, waarbij ze gaandeweg ook het nodige opsteken over bosbeheer.

Er komt goed nieuws van de Florawerkgroep die in het Park actief is. In het noorden van het Park (in het bosgebied Siberië) wordt bij een soorteninventarisatie de zeldzame dennenor-chis gevonden. Deze wilde orchidee groeit in iets vochtige dennenbossen en komt verder alleen voor in dennengebieden.

In augustus begint de bronst van de edelherten, zeer geliefd bij het fotograferende publiek. De bronst is goed te volgen

vanaf de openbare weg, bijvoorbeeld de Wildbaanweg, maar bezoekers kunnen ook meedoen met een bronstexcursie onder leiding van de boswachter. Dit jaar maakt de bronst een dodelijk slachtoffer, edelhert 'De Kroes' wordt na een gevecht met een concurrent dood aangetroffen in het veld.

September 2016

Dit jaar kunnen de bezoekers van het Park voor het eerst wandelen in het Otterlose Bos. Dit gedeelte van het Park is nu met looppoorten toegankelijk gemaakt. Het tussenraaster, tussen het Otterlose Bos en de rest van het Park, wordt nog niet verwijderd. Dit wordt gedaan met het oog op een lopend onderzoek naar de invloed van begrazing door edelherten. Doordat het Otterlose Bos nooit is begraasd door deze dieren, kan het dienen als 'nulmeting' voor onderzoek naar bosverjonging en vraatschade door grote grazers. Het tussenraaster zal in 2017 worden weggehaald.

Ook op veel andere vlakken lopen er onderzoeken naar biodiversiteit, natuur en landschap. Studenten onderzoeken bijvoorbeeld het voorkomen van de zeldzame goudrand-loopkever en vrijwilligers onderzoeken het voorkomen van de wrattenbijter, een sprinkhaansoort.

Elders in het Park wordt (onder meer) onderzoek gedaan naar het gebruik van de wildpassages met de buurterreinen, naar de effecten van het gebruik van 'steenmeel' om de bodem te versralen, naar het dichtgroeien van open terreinen en naar het broedsucces van nieuw uitgezette korhoenderen.

Oktober 2016

Deze maand sluit de directie van het Park tijdens een feestelijk moment een convenant met zorgorganisatie Pluryn. Beide organisaties spreken de intentie uit om samen te werken. In de overeenkomst staan afspraken over leerwerktrajecten in het Park, waar bewoners en cliënten van Pluryn aan mee kunnen doen. Al in 2015 werkten mensen van Pluryn in de Theekoepel bij Jachthuis Sint Hubertus. Dit jaar worden ook afgeschreven Witte Fietsen opgeknapt en worden er picknicktafels van eigen hout gemaakt door bewoners van de zorggroep.

De twaalfde editie van de Hoge Veluweloop is met meer dan drieduizend deelnemers weer een groot succes. Er kunnen ook dit jaar weer verschillende afstanden worden gelopen waaronder een 'trailrun' op onverharde paden en door ruw terrein. Het loopevenement is onderdeel van het Beweegweekend op De Hoge Veluwe, er is een grote beweegbeurs en er kan ook worden gewandeld. Het evenement geniet ondertussen landelijke bekendheid en wordt mogelijk gemaakt door de inzet van veel vrijwilligers van het Park en andere organisaties.

November 2016

Het Nationale Park De Hoge Veluwe wint deze maand de Goed Voor Elkaar-prijs van het kenniscentrum Groen & Handicap. Het Park ontvangt de prijs omdat drie wandelroutes speciaal geschikt zijn voor mensen met fysieke beperkingen. Het gaat om het Belevingspad, het Landschappenpad en het Berlagepad. Het eerste pad is

in samenwerking met het Revalidatiefonds en het Fonds Verstandelijk Gehandicapten ontworpen. Wandelaars worden hier uitgenodigd om met méér zintuigen dan alleen de ogen te genieten van het landschap. De twee andere routes – rondom de Pampelse Berg en bij Jachthuis Sint Hubertus – zijn mede aangelegd met het oog op rolstoelen en kinderwagens.

Al in deze maand is een begin gemaakt met de mogelijkheid om zelf een gratis kerstboom te zagen in het Park. De 'scharrelden' wordt in steeds meer huishoudens een traditie. Het weghalen van de dennetjes past in het natuurbeheer van het Park, de open terreinen blijven op deze manier open.

December 2016

Het totale bezoekersaantal in 2016 komt uit op 547.294 betalende bezoekers. Een fractie minder dan de 578.667 bezoekers in 2015. In 2015 waren de grote trekkers de viering van het 80-jarig bestaan van het Park en een Van Gogh-tentoonstelling in het Kröller-Müller Museum. 2016 moest het stellen zonder grote publiekstrekkers, al kwam het bezoekersaantal ruim boven het begrootte aantal van 530.000 uit. Het aantal verkochte Beschermerskaarten (jaarkaarten) komt met 16.107 flink boven het aantal van 15.477 stuks in 2015.

317.957 bezoekers komen in 2016 het Bezoekerscentrum binnen, 174.044 daarvan lopen door naar het Museonder. Jachthuis Sint Hubertus werd 25.752 keer bezocht.

Fred de Graaf
Voorzitter Raad van Toezicht

Hoe zorg je dat de mobieltjes in de zak blijven?

2016 was zijn eerste jaar als voorzitter van de Raad van Toezicht. Meestal gaat dat gepaard met een uitgebreide kennismaking met de organisatie. In het geval van Fred de Graaf was dat niet nodig. Hij is al sinds het eind van de vorige eeuw bestuurlijk betrokken bij het Park. Als burgemeester van Apeldoorn was hij ooit lid van de Raad van Advies, later werd hij voorzitter van dit adviesorgaan. Op 1 januari 2016 volgde hij Frank Schreve op als voorzitter van de Raad van Toezicht.

Vernieuwingen

Hij vertelt: "2016 was voor Het Nationale Park De Hoge Veluwe een relatief rustig en redelijk normaal jaar. De bezoekersaantallen zijn stabiel en kwamen iets hoger uit dan begroot, en dat terwijl er in het Kröller-Müller Museum in 2016 geen echte grote tentoonstelling was geprogrammeerd. Dat geeft ons het vertrouwen dat we ook op eigen kracht voldoende bezoekers kunnen trekken. 600.000 betalende bezoekers per jaar moet haalbaar zijn. Dan zijn wel vernieuwingen nodig, en daar hebben we in 2016 hard aan gewerkt."

Bouw Landhuis

Fred de Graaf noemt twee onderwerpen die in 2016 prioriteit hadden: "De financiering van het nieuwe Landhuis in het Centrumgebied, en de planontwikkeling rond het aanpakken

van de ingangen van het Park. De financiering van het nieuwe Landhuis –een multifunctioneel gebouw in het centrum van het Park waar het Bezoekerscentrum en het Parkrestaurant in zullen komen– is nu zo goed als rond. We hebben voor de fondsenwerving een eigen Hoge Veluwe Fonds opgezet, en dat loopt heel goed. Zoals het er nu uitziet zullen de eerste bouwactiviteiten in 2018 van start kunnen gaan. Het is een grote klus die veel geld kost. Een substantieel deel daarvan is opgebracht door gulle gevers, onder wie veel particulieren, die ik hiervoor dan ook hartelijk wil bedanken!"

Ingangen en Museonder

Maar er kan niet op de lauweren worden gerust, zegt De Graaf: "Aanpassingen bij de ingangen van het Park staan als volgende op het programma. We zien nu dat er vaak verkeersproblemen ontstaan op drukke dagen, en ook de

portiersgebouwtjes zijn aan een opknapbeurt toe. En we gaan ook werken aan een 'upgrade' van het Museonder, ook dat moet onze aantrekkingskracht voor dagrecreatie vergroten. U ziet, we hebben nog genoeg noten op onze zang!"

Jeugd en educatie

De Graaf benadrukt de aantrekkelijkheid van het Park voor de jeugd: "En dat is voor ons van groot belang. Het is een platitude maar het is waar: wie de jeugd heeft, heeft de toekomst. Als je zoals wij voor je dagelijkse exploitatie rechtstreeks afhankelijk bent van bezoekersaantallen, dan moet je zorgen dat je ook in de toekomst die bezoekers binnen kunt halen. En dat doe je door de jeugd te interesseren voor de natuur, voor het Park, voor de activiteiten die we organiseren. Daar leveren we veel extra inspanningen voor met een reeks van activiteiten speciaal gericht op de jeugd. Het is van belang kinderen écht te raken. De jeugd – zeker in deze tijd van beeldschermen – is snel afgeleid. Een activiteit moet genoeg intensiteit hebben om de mobieltjes in de zak te houden!"

Als dat lukt, zie je de kinderen terugkomen, zegt De Graaf: "Dat is heel bevredigend. Kinderen vinden het leuk om in het Park te komen, om mee te doen met een activiteit en om terug te komen voor andere activiteiten. En dat is ook weer leuk voor het Park. Want de kinderen van nu zijn de ouders van morgen."

Marieke Ankoné
Coördinator Educatie De Hoge Veluwe

Weer wat geleerd!

Het Nationale Park De Hoge Veluwe organiseert veel verschillende activiteiten voor jong en oud. Leuke, spannende en meeslepende activiteiten, én altijd met een educatief element. Dat is geen toeval: het Park hecht veel waarde aan educatie. Dat onderschrijft Marieke Ankoné, coördinator educatie van het Park.

Van 0 tot 100

Ze benadrukt het een paar keer: 'educatie' is niet alleen iets voor kinderen. Marieke Ankoné: "Educatie is voor alle leeftijden. Van 0 tot 100, zeg ik altijd. Mensen komen vaak vooral naar het Park om te genieten. Om een mooie dag te beleven. Te fietsen, te wandelen. Waar ik dan op hoop, en wat we proberen te bereiken, is dat er ook iets blijft hangen van het verhaal van De Hoge Veluwe. Van het ontstaan van het landschap, van de dieren en de planten die je ziet, van de beelden in het Park, of van de droom van het echtpaar Kröller-Müller. Het zijn die verhalen die een bezoek aan het Park extra interessant maken. Daarom zorgen we dat al onze activiteiten elementen van dat verhaal bevatten. Zodat alle bezoekers, van jong tot oud, tijdens hun bezoek iets nieuws oppikken."

Combinatie met leerdoelen

Veel van haar inspanningen rond educatie zijn desalniettemin gericht op scholen en op kinderen in de basisschoolleeftijd, vertelt Ankoné: "Het Park is een geliefde bestemming voor scholen, ook omdat leerlingen van het

basisonderwijs geen toegangsgeld hoeven te betalen. Een dagje naar het Park met de hele klas is soms vooral fun, bijvoorbeeld als onderdeel van een schoolkamp. Ook dan proberen we er toch altijd iets van ons educatiedoel aan te verbinden. Er komen ook scholen – basisscholen en middelbare scholen – voor specifieke leerdoelen naar het Park. Dan gaat een klas bijvoorbeeld het veld in met een Natuurgids en de leskist 'Op de vierkante meter': biologieles in de praktijk waarbij de leerlingen planten en diersoorten die ze op één vierkante meter vinden leren determineren. Het is maar een voorbeeld. We faciliteren ook leerdoelen op het gebied van erfgoed-educatie, met voorbereidende lessen en verwerkingslessen bij de rondleiding door het Jachthuis Sint Hubertus. Van geschiedenis en biologie tot aardrijkskunde en beeldende vorming: een bezoek aan het Park is voor een school erg interessant."

Natuur en cultuur

Het Park zoekt ook in educatie altijd de combinatie tussen natuur en landschap, en kunst en architectuur. Marieke

Ankoné vertelt: “Die balans is erg belangrijk. Dat sluit ook aan bij de visie van het echtpaar Kröller-Müller; dat het contact met de natuur de ervaring van kunst en cultuur versterkt. Het is een bijzonder aanbod dat we hebben, met erfgoed- en cultuureducatie aan de ene kant, en natuureducatie aan de andere kant. Die combinatie is heel waardevol. Het maakt het Park uniek. Als mensen komen voor het ene, krijgen ze ook altijd iets van het andere mee. Je kunt bij ons het uitgestrekte stuifzand beleven, maar je kunt ook iets leren over hoe zo’n landschap tot stand is gekomen en hoe we het beheren om het in stand te houden.”

Speeddaten

Het werk van Ankoné bestaat vooral uit plannen en afstemmen, niet uit zelf rondleidingen geven. Ze lacht: “Dat is het lot van de coördinator hè? Ik overleg bijvoorbeeld met de natuurgidsen van het Park, met scholen, maar ook met instellingen in de omliggende gemeenten. Zo is het voor ons belangrijk om contact te houden met de ‘cultuurmakelaars’ die langsgaan bij de scholen. Die intermediairs moeten goed op de hoogte zijn van de mogelijkheden en de activiteiten van het Park. Daar is veel van mijn werk op gericht, het zou toch zonde zijn als je het Park niet kent, als je niet weet wat je hier kunt doen. We werken daarin bijvoorbeeld ook samen met het Kröller-Müller Museum. Eind 2016 was er een gezamenlijke ‘speeddate’-dag voor zo’n zestig leerkrachten uit Ede. Eerst gingen ze ‘Filosoferen met schilderijen’ in het Museum. Daarna kregen ze een bliksemrondleiding door het Jachthuis.”

Actief en uitdagend

Het is mooi om achteraf de reacties van die leerkrachten te horen, vertelt Marieke Ankoné: “Je hoort dan dingen als ‘ik dacht dat het Jachthuis niks zou zijn voor mijn leerlingen’. Te saai, te serieus, je mag nergens aankomen. Maar tijdens die bliksemrondleiding laten onze rondleiders zien hoe ze zo’n rondleiding ‘aankleden’ voor leerlingen. Dat ze een mand meenemen met spulletjes waar ze wél aan mogen zitten. We vragen kinderen om hun fantasie te gebruiken: ‘Hoe zou jouw droomhuis er eigenlijk uitzien?’. Zo’n insteek maakt ook een historische plek als het Jachthuis voor kinderen leuk en actief en uitdagend. ‘Dit is hartstikke leuk voor kinderen!’ zei een leerkracht na de speeddate. Die komt vast terug met zijn klas!”

Marieke van Doorn
Eigenaar Doornroos Imagineers

Met de iPad de natuur in

In mei 2016 werd tijdens een feestelijke bijeenkomst bij het Bezoekerscentrum een eerste Nature Game ten doop gehouden. Het spel heet 'Het Mysterie van het Nooit Gebouwde Museum' en je speelt het op een iPad die je bij het Bezoekerscentrum kunt huren. The Nature Game is een initiatief van Marieke van Doorn van Doornroos Imagineers die eerder PandaDroom voor de Efteling bedacht.

Storytelling

Ze ontwikkelde PandaDroom destijds samen met het Wereld Natuur Fonds. De boodschap van de attractie is verpakt in een spannend verhaal: een mooi voorbeeld van 'storytelling'. Marieke van Doorn: "Bij PandaDroom zie je dat beleving en natuureducatie heel goed samen kunnen gaan. Waarom zou je dat niet ook voor andere natuurorganisaties kunnen doen? Natuurorganisaties hebben vaak een hele selecte groep bezoekers. De liefhebbers. Met storytelling en principes uit de wereld van gaming kun je een veel bredere groep mensen bereiken. Dat hebben we ook onderzocht, ik ben gaan praten met het Openluchtmuseum en heb goed gekeken naar het Spoorwegmuseum, daar hebben ze veel extra bezoekers gekregen door beleving en gaming te combineren."

Ondernemersmentaliteit

Dat bracht Van Doorn op het idee van The Nature Game. Het natuurgebied als spannend verhaal. Met opdrachten, raadseltjes, stukjes film, geluidsfragmenten en interactieve

opdrachten langs een route die het spel aangeeft. Bij toeval ontmoette Marieke de makers van Lost in Time, die een dergelijk digitaal platform hadden opgezet voor Nederlandse steden. Zo werd het idee om het ook te gebruiken voor de natuur geboren. Ze stapte met dat idee naar een aantal natuurorganisaties. Van Doorn: "Het Nationale Park De Hoge Veluwe zag het meteen zitten. Dat is wel opvallend, bij het Park merk je toch iets meer van een ondernemersmentaliteit dan bij een aantal andere natuurorganisaties. Het is een nieuw en innovatief idee, dat nog nergens anders op deze manier wordt gedaan in de natuur. Dat vraagt om een ondernemende benadering. Een subsidie van de Provincie Gelderland en het Ministerie van Economische Zaken voor innovaties in de creatieve industrie zorgde dat we het platform konden gaan opzetten."

Nieuwe bezoekers

The Nature Game draait inmiddels een jaar en is een groot succes. En wat belangrijk is, het trekt nieuwe bezoekers.

Van Doorn: "De eerste cijfers laten zien dat 75% van de spelers van de game zegt dat ze speciaal voor dit spel naar het Park zijn gekomen. Daar ben ik heel blij mee, want dat was precies het uitgangspunt. Hoe kun je de iPad-generatie verleiden om van de bank af te komen? Nou: met een iPad-spel! Je speelt het met het hele gezin samen. We mikken op gezinnen met kinderen die net te groot zijn voor de speeltuin, zeg maar, maar die nog wel met papa en mama op pad gaan. Niet per se 'natuurmensen', maar meer de 'gezelligheidszoekers'. Daar hebben we het spel ook uitgebreid op getest. Wat vinden ze leuk om te doen? Hoe ver kun je ze laten lopen? Het spel is nu in anderhalf tot twee uur te spelen en je legt 2,1 kilometer af. Dat bleek zo'n beetje de grens om onderweg ook nog spelletjes te doen en een boterhammetje te eten."

Bevlogen verhalenvertellers

Marieke van Doorn heeft van het Park alle medewerking gekregen, vertelt ze: "Er zijn ontzettend veel verhalen te halen bij de mensen van het Park. Er werken daar een paar enorm bevlogen verhalenvertellers. Het is grappig, je kunt een stukje bos aanwijzen, en van een wildbeheerder komt er dan een heel ander verhaal dan van iemand met een cultuurhistorische achtergrond. Ik heb al die verhalen in heel veel gesprekken verzameld in een dik boek. De rode draad was toch wel het verhaal van Helene, en haar droom van een groot museum bij de Franse Berg. Zo zijn we bij dit spel gekomen, Het Mysterie van het Nooit Gebouwde Museum. Het is de bedoeling om meer verhalen aan The Nature Game

toe te voegen, ook uit andere gebieden in het land. Met storytelling geef je ieder landschap een eigen gezicht!"

Napraten

Het is een educatief spel, en heeft bovendien een economisch voordeel voor het Park, zegt Marieke van Doorn: "Je leert spelenderwijs over het gebied. Over de geschiedenis, de verhalen, de natuur en de dieren. Het spel is een boswachter en een cultuureducatiegids in één. Kinderen die het spelen blijven er wekenlang over napraten, dat bleek uit de feedback die we van scholen krijgen. Het is leuk om te spelen. En voor het Park is het spel een modern communicatiemiddel waarmee je nieuwe doelgroepen kunt aanspreken."

Leontien Krul
Beleidsmedewerker Bedrijfsvoering De
Hoge Veluwe

Studenten in het veld

Aandacht voor educatie betekent niet alleen het organiseren van leerzame activiteiten voor kinderen. Het betekent ook het faciliteren van onderzoek. Studenten van mbo- en hbo-scholen en studenten van universiteiten doen veel onderzoek in Het Nationale Park De Hoge Veluwe. Het begeleiden van die studenten is één van de taken van beleidsmedewerker Leontien Krul.

Aansluiten bij kennisvragen

Het is werkelijk verbazingwekkend hoeveel onderzoeksprojecten er jaarlijks lopen binnen de hekken van het Park. Het loopt uiteen van onderzoek naar het broedsucces van de koolmees tot het voorkomen van een bepaalde soort loopkever in een bepaald soort habitat. Veel onderzoek wordt gefinancierd met specifieke subsidies, of door de instelling die het onderzoek uitvoert. Het Nationale Park De Hoge Veluwe hanteert een heldere richtlijn bij het beoordelen van onderzoeksprojecten, vertelt Leontien Krul: "Een onderzoek moet aansluiten bij de kennisvragen die wij als Park hebben. Zoals iedere organisatie hebben we natuurlijk een normale maatschappelijke verantwoordelijkheid als het aankomt op het bieden van stageplaatsen voor jongeren. Meeloopstudenten met de groene mannen van het Park, bijvoorbeeld. Ander, meer specifiek, onderzoek steunen we graag als het aansluit bij het beleid en het beheer van het Park."

Onderzoek bosontwikkeling

Een mooi voorbeeld is het langlopende onderzoek naar de effecten van wild op de bosontwikkeling in het Park. Krul: "In 2013 (geopend in 2014) zijn er in- en uitsprongen gekomen voor het wild, met name herten, reeën en zwijnen. Dat was een wens van onder meer de provincie Gelderland, om versnippering van natuur tegen te gaan en meer wildmigratie mogelijk te maken. Maar wild kan veel schade aanrichten aan bijvoorbeeld jonge boompjes, en heeft zo een groot effect op de ontwikkeling van het bos. De Wageningen Universiteit onderzoekt dat voor ons. Studenten van onder meer de WUR kijken op 70 'plotjes' in het bos heel precies wat de vraat- en veegschade aan jonge boompjes is. Zo leren ze om veldonderzoek te doen en om veldgegevens te interpreteren en te presenteren. En wij zijn blij met de resultaten van het onderzoek, wij kunnen ons natuurbeleid en natuurbeheer daar op afstemmen. Het is onze bedoeling om meer loofbos in het terrein te krijgen, wij kunnen met deze gegevens goed beoordelen of dat ook lukt, en wat we moeten doen om dat te bevorderen."

Met hesjes het veld in

Het werk van Leontien Krul heeft een hele praktische kant. "Ik vang de studenten op en vertel ze over het Park en de geschiedenis van het Park. Soms zijn dat best grote groepen. Zo krijgen we jaarlijks ongeveer 125 eerstejaars studenten van Hogeschool Van Hall Larenstein, die krijgen een blok 'De Hoge Veluwe' en maken daarna in de praktijk kennis met het doen van onderzoek. In 2016 hebben die zich gericht op onderzoek naar de cultuurhistorische elementen in het landschap. Ze krijgen een Beschermerskaart en mogen met een speciaal hesje aan het veld in. Dat hesje is nodig, zo zien wij dat het onderzoekers zijn en geen bezoekers die zomaar het veld inlopen. We proberen studenten met z'n tweeën het veld in te laten gaan, voor de veiligheid. Soms stellen wij die teams samen. Het kan handig zijn om met gecombineerde teams te werken. Eén universitair student en één hbo- of mbo-student. Die laatste is vaak veel handiger in het determineren van soorten. Gecombineerd onderzoek komt ook voor. Dan wordt het onderzoek opgezet en geëvalueerd door een universitair student, en de data wordt mede verzameld door hbo'ers of mbo'ers."

'Besteemeling'

Veel van het onderzoek dat wordt gedaan in Het Nationale Park De Hoge Veluwe wordt met aandacht gevolgd door partijen buiten het Park. Het lopende onderzoek naar de herintroductie van het korhoen is daar een voorbeeld van.

Ook het onderzoek naar het uitstrooien van steenmeel wordt met aandacht gevolgd. Krul: "Daar zijn we in 2016 mee begonnen. Door steenmeel aan te brengen –dat is een gemalen steenproduct– vul je bepaalde mineralen weer aan die in de bodem versneld zijn verweerd en uitgespoeld. De bedoeling is dat door herstel van de bodemmineralogie de natuurkwaliteit structureel verbeterd kan worden. Bijzondere –kwetsbare– soorten krijgen weer een kans, niet alleen de algemene soorten die je nu vooral in het veld ziet. Daar heeft een hele keten van plant- en dierleven weer voordeel van. Maar voor je dat op grote schaal gaat doen, wil je weten of die aannames allemaal kloppen. Hier doen we samen met Stichting Bargerveen, Onderzoekscentrum B-WARE, BodemBergsma en Natuurbalans onderzoek naar. In 2015 zijn we op enkele plots van vijftien bij vijftien meter gaan onderzoeken wat het effect is van 'besteemeling'. In 2016 hebben we op 15 plots van ieder één hectare groot steenmeel aangebracht. Wanneer de resultaten goed zijn zal in totaal ongeveer op 200 hectare steenmeel worden aangebracht. We lopen voorop met deze methode van bodemverbetering, dus andere terreinbeheerders hebben veel interesse in dit onderzoek. Het wordt deels gefinancierd met geld van de provincie, de uitkomsten maken we openbaar en we communiceren erover met het publiek. We zijn ook van plan om een symposium over het onderwerp te organiseren. Het is een goed voorbeeld van het belang van onderzoek: het helpt ons bij het beleid om structureel het systeem te herstellen en zo de biodiversiteit te behouden en te vergroten, en andere terreinbeheerders kunnen leren van onze ervaringen."

Freek Rensen
Docent Bos- en Natuurbeheer
Hogeschool Van Hall Larenstein

Heel blij met de samenwerking

Het wereldje van het bos- en natuurbeheer in Nederland is niet zo groot. Niet zo vreemd dat er dan ook banden zijn tussen een opleidingsinstituut als Van Hall Larenstein en Het Nationale Park De Hoge Veluwe. Het Park was altijd al een plek voor stages en afstudeerprojecten van individuele studenten van de hogeschool, sinds een paar jaar is de samenwerking intensiever geworden.

Projectgebied

Dat vertelt Freek Rensen, docent Bos- en Natuurbeheer aan Hogeschool Van Hall Larenstein. Hij zegt: "De Hoge Veluwe is nu ook projectgebied voor onze eerstejaars geworden. Iets meer dan honderd studenten krijgen in de propedeuse een blok 'De Hoge Veluwe', waarin een groot aantal van de vakken die ze krijgen wordt behandeld. Er komen voor onze studenten veel facetten samen in het Park. De natuurterreinen natuurlijk, met het bosbeheer en het wildbeheer. Ze kunnen iets leren over beheermaatregelen. Welke techniek kan je in welke terreinen toepassen, waar krijg je mee te maken. Op De Hoge Veluwe zie je dat in de praktijk."

Praktische voordelen

Maar dat niet alleen, gaat Rensen verder: "Het Park heeft ook te maken met bezoekers, ze hanteren een economisch model, er wordt geld verdiend, je hebt te maken met cultuurhistorie. Daar zitten een boel kanten aan rond onderzoek en beheer. De Hoge Veluwe is een fantastisch

gebied om de theorie in de praktijk te zien. En er zijn voor ons een aantal hele praktische voordelen. De bereikbaarheid bijvoorbeeld, het feit dat de studenten gewoon een fiets kunnen pakken om het terrein in te gaan. En de begrensdheid van het projectgebied, het feit dat er een hek omheen staat. De faciliteiten en randvoorwaarden zijn heel goed."

Onderzoeksterrein

Veel studenten willen ontzettend graag, maar ze weten nog niet heel veel, vertelt Rensen: "Om te beginnen is De Hoge Veluwe voor ons dus gewoon een onderwijsterrein. Soorten leren, een bos leren kennen. Daarnaast is het voor ons een onderzoeksterrein. We leren de studenten hoe je een eenvoudig onderzoek opzet en uitvoert. Hoe pak je het aan als je iets wilt weten? Iets over wild, natuurbeheer, bezoekersmanagement, cultuurinvloed? Studenten leren zelf een onderzoeksvraag te bedenken, en ontwikkelen de bijbehorende onderzoeksmethode. Daarna voeren ze hun eigen onderzoek uit in het Park. Allerlei lessen die ze op de hogeschool krijgen, zoals bijvoorbeeld

onderzoekstechnieken of statistiek, passen ze zelf in hun eigen onderzoeksproject toe op De Hoge Veluwe.”

Terugleveren

Daarnaast draaien de studenten mee in bestaand onderzoek. Rensen: “Dan leer je iets over hoe ‘echt’ groot onderzoek wordt aangepakt en uitgevoerd. Dat gaat bijvoorbeeld onder begeleiding van universitair studenten. Dat meedraaien is onze manier van ‘terugleveren’ aan het Park. Wij hebben het voordeel dat we het Park kunnen gebruiken voor onderwijs en onderzoek, het Park heeft voordeel van jaarlijks meer dan honderd mensen die heel praktisch mee kunnen werken met het verzamelen of verwerken van onderzoeksgegevens. Dan gaan we bijvoorbeeld met 20, 30 studenten een dag lang de beelden van de detectiecamera’s bij de in- en uitsprongen bekijken. Ze krijgen uitleg over dat onderzoek, het hoe- en waarom, en dan gaan we honderden en honderden foto’s beoordelen en invoeren. Dat is een enorme berg data, en het scheelt maanden werk als wij daar aan meedoen. Ook hebben we meegedaan aan cultuurhistorie-inventarisaties, dan gaan studenten met een eenvoudige gps-app het veld in om walletjes, boomgroepen, kuilen, hakhoutbosjes en dergelijke in kaart te brengen. Op die manier geven we iets terug aan het Park.”

Visies op beheer

Bij de kennismaking met het Park krijgen de studenten een inkijkje op de manier waarop het Park natuurbeheer beoefent. Een aanpak die afwijkt van die bij veel andere

natuurterreinen. Rensen: “Het is goed voor onze studenten om kennis te maken met verschillende manieren van beheer. Het Park krijgt breed de ruimte om hun visie uit te dragen, maar binnen de opleiding krijgen de studenten uiteraard ook andere opvattingen mee. Volgens mij is er geen ‘enig juiste’ visie op natuurbeheer, het is juist interessant als bij de studie alle kanten naar voren komen.”

Freek Rensen sluit af: “Wij zijn als hogeschool heel blij met deze samenwerking. We hebben er heel veel aan, en ik denk dat ook het Park er voordeel van heeft. Al was het alleen maar dat het Park een belang heeft bij goed opgeleide mensen. De mensen die wij afleveren, dat zijn toch de mensen die later het werk moeten gaan doen hè?”

Henk Ruseler
Boswachter De Hoge Veluwe

Ambassadeurs voor de natuur

Hij is misschien wel de bekendste boswachter van Nederland: Henk Ruseler. Vijftien jaar geleden bedacht hij het concept van de 'kindersafari'. Op pad met de boswachter en een overnachting in het Park. De kindersafari's zijn een onverminderd populaire belevenis voor kinderen van 8 tot 12 jaar.

Ambassadeurs voor de Veluwe

In die periode van hun leven zijn kinderen extra ontvankelijk voor nieuwe indrukken, zegt Henk Ruseler: "Die kinderen maken iets mee wat ze nooit meer vergeten. Voor sommigen is het de eerste keer dat ze een nacht weg zijn van huis. Als je ze in deze fase van hun leven iets laat beleven is dat een les voor het leven. Met alles wat we op zo'n safari doen creëren we ambassadeurs voor de natuur en voor De Hoge Veluwe. Het is eigenlijk een ultieme vorm van klantenbinding. Terwijl het hele concept eigenlijk zó simpel is. Fietsen en wandelen in de natuur, op zoek naar wild, een kampvuur, spannende verhalen, slapen in een tent of onder de sterrenhemel, samen ontbijten. Een eenvoudig concept met een enorme impact. Kinderen worden ontzettend enthousiast en vertellen erover tegen alles en iedereen. Ik heb op die manier hele straten en hele families op safari gehad."

Maak je niet druk

Het is goed om te zien dat kinderen uit alle lagen van de bevolking meedoen, zegt Ruseler: "Van kinderen van yuppen

tot kinderen uit een werkersmilieu. Het maakt eigenlijk weinig verschil. Je ziet ze allemaal groeien tijdens zo'n safari, dat is prachtig om te zien. Ieder kind wordt gegrepen als je bij het kampvuur een spannend verhaal vertelt. Bijvoorbeeld over boer Brons, die spijt krijgt dat hij zijn land heeft verkocht aan een rijke meneer. Hij sterft aan een hartaanval, omdat hij zich daar zo druk over maakt, en spookt nog steeds rond bij de Valkeniershut waar we kamperen. Dan roept ieder kind 'Ik wil mijn land terug! Ik wil mijn land terug!' in het donker, wat zijn of haar achtergrond ook is." Henk Ruseler lacht: "En ik heb ze meteen de les meegegeven dat het niet goed voor je lijf is om je druk te maken. Mooi toch?"

Inlevingsvermogen

De verhalen bij het kampvuur verzint Ruseler zelf: "Ik ben inmiddels een vijftiger, maar ik kan me goed verplaatsen in de geest van een kind. Hoe een kind naar de wereld kijkt, wat interessant en spannend voor ze is. Dat inlevingsgevoel is belangrijk. Het omgaan met kinderen is geweldig, ik krijg er veel energie van. Gewone kinderen, kinderen met een rugzakje.

Ik ben ook wel op pad geweest met verslaafden en jongeren met een justitiële geschiedenis: ik vind altijd – op gevoel – een manier om met ze om te gaan, om verbinding te maken en ze te raken met een verhaal over de natuur. De enige fase waarin je kinderen ‘kwijt’ bent is zo tussen de 12 en de 20. Dan zijn ze met andere dingen bezig dan de natuur. Ik ben nog op zoek naar een manier om ook die groep jongeren bij het Park te betrekken.”

Achtertuin

Henk Ruseler is goed in het bedenken van concepten voor publieksactiviteiten in het Park. Zo bedacht hij het ‘Vroege Vogel Concert’, waarbij musici optreden in de natuur en reageren op vogelzang. Zijn liefde voor natuur én cultuur is de drijvende kracht: “Ik ben echt gék op het Park en op het Kröller-Müller Museum. Ik zou dat wel van de daken willen roepen, we hebben hier zo iets fantastisch in onze handen. Het is een schat die ik graag met heel veel mensen wil delen. Ik denk dat het bijvoorbeeld mogelijk moet zijn om minimaal vijf procent van de inwoners van Arnhem, Ede en Apeldoorn een vaste bezoeker van het Park te laten worden. Het Park is immers de achtertuin voor die mensen. Dat zou toch prachtig zijn?”

De eerste stap is gezet, door de honderden kinderen die inmiddels een kindersafari hebben bezocht. “Ik heb ze maar één nacht mee.” zegt Ruseler “Maar ik geef ze iets voor het leven.”

Dirry Sint Nicolaas
Coördinator natuurgidsen

Vrijwillige gidsen: ontzettend betrokken

Stel je komt met je bedrijf een dagje uitwaaien op De Hoge Veluwe, en het lijkt je wel leuk om iets te leren over bijzondere bomen. Of over de beelden in het Park. Of over het Park in de Tweede Wereldoorlog. Op dat moment komen de gidsen van het Park in actie. De inzet van deze vrijwilligers wordt gecoördineerd door Dirry Sint Nicolaas, zelf ook actief als natuurgids.

Gedegen opleiding

De gidsen spelen een belangrijke rol bij educatie en jeugdactiviteiten van het Park, vertelt Dirry Sint Nicolaas. Het zijn er 54, en ze kunnen pas aan de slag na een gedegen opleiding: "We selecteren de vrijwilligers zelf en leiden ze dan op. Dat betekent een jaar en acht maanden iedere week een dag in het Park, en iedere maand ongeveer een dag in de schoolbanken. De opleiding is heel pittig. Ik ken wel mensen die minder zijn gaan werken om de opleiding en het gidsen erbij te kunnen doen. Je moet van veel onderwerpen iets afweten, en het gaat vaak om hele specifieke kennis over de geschiedenis en het landschap van het Park. Het is een voorwaarde dat de gidsen in het Engels uit de voeten kunnen als dat nodig is, maar er zijn er ook wel die vloeiend in het Duits of het Frans kunnen werken."

Actuele informatie

Het aanvragen van een gids gebeurt telefonisch of via de site. Dirry Sint Nicolaas: "Het gaat om verschillende groepen.

Bedrijfsuitjes, maar ook grote families of scholen. Het komt wel eens voor dat er meer dan honderd kinderen in één keer komen. We zetten één gids per 20 mensen in. Het maken van de roosters voor de gidsen is een heel karwei! We kijken altijd eerst naar de speciale interesses van een groep. Willen ze op zoek naar wild? Wandelen? Fietsen? We kijken of er een excursie met een thema is dat aansluit, of we passen een bestaande excursie een beetje aan. De gidsen worden allemaal een aantal keren per jaar bijgeschoold, zo houden we de informatie die we geven actueel. Als coördinator stem ik maandelijks af met de discipline Marketing en Communicatie van het Park. We evalueren hoe alles loopt, en we werken aan nieuwe interessegebieden en nieuwe kennis. Zo zijn we onlangs begonnen met rondleidingen rond het thema Tweede Wereldoorlog. Daar is veel over te vertellen in het Park door de nabijheid van vliegveld Deelen. Onze gidsen hebben daar veel research naar gedaan, tot in de Haagse archieven aan toe, om dingen uit te zoeken.”

In de modder

Hoe goed de voorbereiding ook is, er gebeuren altijd onverwachte dingen, zegt Dirry: “Dan loop je met een groep muisstil door het bos en je ziet helemaal niks. Na anderhalf uur ofzo merk je dat de aandacht verslapt. Mensen worden wat drukker, er wordt meer gepraat, iedereen denkt ‘nou, we zien toch niks meer’. Tot er plotseling pal langs het pad een hertenkalf ligt. Heel stillletjes. Dat is zo ontzettend mooi. En het maakt de wandeling onvergetelijk. Er gebeuren soms ook rare dingen.” Dirry lacht: “Dan kom je er achter dat een

deel van de fietsroute is veranderd in een modderpoel. We gaan dan met de fiets aan de hand netjes om de modder heen, maar er is altijd wel een man – het is altijd een man hè? – die het aandurft om met vaart even flink die modderplas door te rijden. Nou, laatst kwam er een halverwege vast te zitten. Die valt pardoes met fiets en al languit in de modder. Je kunt je de hilariteit voorstellen!”

Betrokken

De gidsen van het Park zijn allemaal vrijwilligers, ze ontvangen geen salaris voor hun werk. Wat is dan hun beloning? Dirry Sint Nicolaas: “Hun beloning is dat ze met andere mensen in de natuur kunnen wandelen en kunnen vertellen over hun enthousiasme voor de natuur en voor het Park. Daarnaast ontvangen wij een Dienstkaart met privileges en wordt er een jaarlijkse vrijwilligersdag georganiseerd. We hopen dat de deelnemers aan een wandeling of fietstocht gaan zien hoe mooi en uniek de natuur is. Onze gidsen zijn echt zonder uitzondering ontzettend betrokken mensen. Het is heel bijzonder, als we plaats hebben voor nieuwe gidsen, dan komen er altijd veel meer mensen op gesprek dan er uiteindelijk nodig zijn.”

Theo Spek

Hoogleraar Landschapsgeschiedenis,
lid Raad van Toezicht

Onderzoek als motor voor educatie

Geregeld zijn er studenten van 'zijn' universiteit (de Rijksuniversiteit Groningen) in Het Nationale Park De Hoge Veluwe aan de slag met wetenschappelijk onderzoek. Ze werken bijvoorbeeld aan een master in landschapsgeschiedenis of ze promoveren op een onderwerp dat met cultuur op de Veluwe te maken heeft. Dat onderzoek kan fungeren als motor voor educatie en marketing, vindt professor Theo Spek.

Veldnamen

Hij vertelt: "Zo is één van mijn studenten bezig met onderzoek naar 'veldnamen' op De Hoge Veluwe. Informele namen en benamingen voor elementen in het landschap. Iedereen kent het 'Bosje van Staf', dat is een redelijk recente vernoeming naar een voormalig minister. Maar er bestaan veel oudere namen én verhalen die aan plekken in het landschap gebonden zijn. Alleen binnen het Park zijn dat er al zo'n 200. Je doet dan onderzoek naar oude kaarten en andere historische bronnen, maar je gaat ook praten met oud-medewerkers, bewoners. Op zoek naar oral history. De database aan veldnamen en verhalen die dat oplevert is belangrijke wetenschappelijke informatie, maar je kunt die kennis ook gebruiken in toeristische zin. Op de site, om voor het brede publiek interessante wandelroutes te maken, om te gebruiken bij excursies en rondleidingen. Wetenschappelijk onderzoek kan op deze manier de motor zijn voor nieuwe landschapsverhalen die in de educatie kunnen worden meegenomen."

Alle niveaus

Want ook op het gebied van educatie is permanente vernieuwing belangrijk, stelt Spek: "Je kunt niet altijd met hetzelfde verhaal aankomen. Je houdt het aanbod van het Park fris en aantrekkelijk als er geregeld nieuwe dingen te vertellen zijn. Het Park is een ware schatkamer van nog niet vertelde verhalen, en het is aan ons wetenschappers om die boven water te krijgen. Educatie of publieksvoorlichting betekent niet per se dat je op je hurken moet om dingen uit te leggen. Je mag best voor een wat hoger opgeleid publiek 'stevige kost' aanbieden. Het verhoogt je aantrekkelijkheid als Park, maar het is ook belangrijk voor je reputatie als kennisorganisatie. Ik denk dat je educatie moet aanbieden op alle niveaus. Voor kinderen op de basisschool, maar ook voor de wetenschappelijk geïnteresseerde bezoeker."

Invulling aan partnerschap

Theo Spek is ook lid van de Raad van Toezicht van Het Nationale Park De Hoge Veluwe. Die Raad heeft zich in 2016

onder meer beziggehouden met de vernieuwing van het Centrumgebied. Spek: "Het gebouw dat daar gaat komen krijgt onder meer een rol in de kennisuitwisseling tussen Park, bezoekers, wetenschap en bedrijfsleven. Ook het nieuwe Museonder zal daarin van groot belang zijn. Samen met onze partners willen we nadenken over een duurzame toekomst van het Park en de Veluwe als geheel, waarbij we ook nadrukkelijk internationale kennis aan ons willen binden. We kunnen samen bijeenkomsten organiseren over duurzaam natuur- en landschapsbeheer, waterbeheer, innovatief onderzoek en maatschappelijk verantwoord ondernemen. Je ziet het nu in de politiek, de interesse in de vergroening van bedrijfsleven en van de samenleving. Ik denk dat we daar als Park echt iets in kunnen betekenen. De Hoge Veluwe is altijd een voorloper geweest en zal dat ook in de toekomst blijven."

Jacco Steendam
Natuurdetective van Kraakhelder
Producties

‘Er wordt altijd wel een kindje opgegeten natuurlijk ...’

Bij het Bezoekerscentrum kun je op doordeweekse dagen in de zomervakantie zomaar een ‘natuurdetective’ tegenkomen. Tijdens een leuke en onderhoudende activiteit laat hij kinderen (en hun ouders) goed kijken naar de dingen die ze in de natuur kunnen vinden. Hebben ze eenmaal een ‘Speurdiploma’ dan neemt hij ze mee de Belevingstuin in.

Al je zintuigen

De natuurdetective is één van de verschijningsvormen van Jacco Steendam. Hij bedacht het karakter ongeveer zeven jaar geleden, in 2016 stond hij er voor de derde keer mee in Het Nationale Park De Hoge Veluwe. Hij vertelt: “Ik begin met een tafel vol met vondsten uit de natuur. Veel heeft te maken met dieren die elkaar opeten. Dat is reuze spannend voor de speurneus. Vind de ‘crimescene’, en kijk wat je daar allemaal kan vinden. Wat is het? Wie heeft het gedaan? Hoe is het gedaan? Ik vraag de kinderen om mee te speuren. Daar wordt altijd heel enthousiast op ingegaan. Ze doen opdrachten, er zijn gekke liedjes, grappen en grollen en je mag overal aanzitten. Ik vraag de kinderen in feite om al hun zintuigen te gebruiken. Goed kijken, voelen, ruiken, luisteren.”

Spannend en motiverend

De Natuurdetective is populair. Inmiddels staat Steendam vijf weken achter elkaar iedere werkdag in het Park. De voorstelling en de speurtocht duren samen ongeveer twee uur, en er doen per keer zo’n 15 tot 30 kinderen mee. Steendam: “Ze krijgen na de voorstelling en de opdrachten een speurdiploma en een speursetje. Met een afzetlint en een vergrootglas. Dan gaan we het veld in, en mogen we ‘in het echt’ op speurtocht. Dat is heel spannend. Want ja, er wordt onderweg altijd wel een kindje opgegeten hè?” Steendam lacht, en vertelt verder: “Het mooie van De Hoge Veluwe is dat er ook echt veel te vinden is. Sporen van herten, wilde zwijnen, vossen, dassen. Soms zien we ook echt een hert. Het is geweldig om te zien hoe een kind daar op reageert. Het is heel intensief werk, maar ik krijg er ook veel energie van. Het enthousiasme van kinderen is heel motiverend. Echt, er zijn ergere banen te bedenken!”

Natuurkindjes

Jacco Steendam wordt door Het Nationale Park De Hoge Veluwe ingehuurd, deelname voor de kinderen is gratis. Het eerste jaar werd er door het Park met zijn voorstellingen meegekeken, vertelt hij. "Na een evaluatie kreeg ik de vrije hand. Er is nu niet overdreven veel contact tussen mij en de organisatie, ik zie dat als positief. Het gaat op basis van vertrouwen. Als je iets uitbesteedt wil je er ook niet te veel werk aan hebben hè? Ik geef ook op andere plekken in het land voorstellingen met de Natuurdetective, bijvoorbeeld op scholen, dus ik kan goed vergelijken. Het publiek op De Hoge Veluwe is doorgaans heel gemotiveerd. Het zijn vaak al 'natuurkindjes' die hier meedoen, kinderen met een verzameling of al veel speurervaring. Er is een jongetje dat nu al voor het vierde jaar meedoet. Die heb ik gepromoveerd tot mijn hulpje. Zo zorg ik ervoor dat hij niet teveel dingen verklapt!"

Serieuze boodschap

Het is de bedoeling om iedereen een leuke middag te bezorgen, zegt Steendam. Maar dat niet alleen: "Ik maak natuurlijk veel grappen en grollen, maar er is ook een serieuze boodschap. Ik wil kinderen graag laten zien hoe mooi de natuur is, ik wil ze dat leren ontdekken. Dat onderdeel van wat ik doe neem ik heel serieus. Het is leuk om te zien dat het verschil tussen 'grappig' en 'serieus' door kinderen heel goed wordt aangevoeld. Bij alle gekkigheid die ik maak, probeer ik respect voor de natuur mee te geven. En dat wordt opgepikt. Er valt in de natuur heel veel te leren, te zien en te beleven. Het is mooi om te zien dat kinderen daar een band mee krijgen."

Euphemia Tuhuteru-Laturake
Senior Lecturer Tourism & Event Management
Hospitality, Business School Saxion Hogescholen

Het Park toont maatschappelijke betrokkenheid

Het jaarlijkse 'Beweegweekend' dat in Het Nationale Park De Hoge Veluwe wordt gehouden kent één van de meest populaire hardloopevenementen van Nederland: de Hoge Veluwe Loop. Als sinds jaar en dag wordt het evenement 'gerund' door studenten van Saxion Hogescholen uit Deventer. Docent Euphemia Tuhuteru-Laturake is de schakel tussen de hogeschool en het Park.

Organiseren en enthousiasmeren

Er komt heel wat kijken bij het organiseren van een dergelijk groot evenement. Op de dag zelf, maar ook tijdens de aanloop, vertelt Euphemia: "Het is een heel traject. Een groepje van zes tweedejaarsstudenten helpt mee met de voorbereiding. Ze doen dat voor hun module 'evenementenmanagement' in hun opleiding. Ze helpen de verschillende commissies die bij het evenement betrokken zijn, de coördinator inschrijvingen, de coördinator start/finish, de coördinator van de vrijwilligers. Ze maken draaiboeken, ze denken mee over het leuk aankleden van bijvoorbeeld de inschrijving. Ze leren heel praktisch het vak en hebben ook de ruimte om hun creativiteit kwijt te kunnen. Veel gaat over communicatie. Bijvoorbeeld: hoe verloopt de informatieverstrekking aan vrijwilligers die op de dag zelf meewerken? Hoe werf je die mensen? Hoe krijg je ze enthousiast? Het zijn vaak medestudenten, nou, hoe zorg

je dat ze die dag om zes uur hun bed uitkomen? Het is niet alleen organiseren, maar ook enthousiasmeren!"

Wezenlijke bijdrage

Naast het groepje tweedejaars werken er tijdens het evenement ook nog eens ongeveer dertig eerstejaars van de opleiding mee in de praktische uitvoering. Euphemia: "Dat gaat van het uitgeven van de startnummers bij het inschrijfplein tot het uitdelen van appeltjes aan de hardlopers. Dat moet allemaal op rolletjes lopen, we willen een vlekkeloos evenement neerzetten. Door onze studenten wordt het Beweegweekend ervaren als een evenement waar ze veel van leren. Met name de tweedejaars voelen zich zeker niet alleen het 'hulpje' van de coördinatoren of van de stuurgroepjes, ze hebben echt het gevoel dat ze een wezenlijke bijdrage leveren aan het slagen van het evenement. En ik denk dat dat klopt. Het is voor de

studenten een hele leerzame ervaring, en voor het Park is het door deze samenwerking mogelijk om een groot evenement neer te zetten.”

Maatschappelijke verantwoordelijkheid

De samenwerking tussen Saxion en Het Nationale Park De Hoge Veluwe verloopt goed, vertelt Euphemia: “We doen dit al heel lang samen, dan raak je op elkaar ingespeeld. We evalueren na het evenement hoe alles gelopen is, en kijken dan of we de inzet van onze studenten ergens kunnen verbeteren. Het is natuurlijk zo dat je telkens met een nieuwe groep studenten werkt, het niveau kan dus van jaar tot jaar verschillen, het heeft ups en downs. Je probeert dan samen om de processen te optimaliseren, zodat ze goed verlopen ongeacht het niveau van de student. Het heeft een zeker risico in zich om een groot evenement te organiseren met alleen vrijwilligers. Er is een bepaald afbreukrisico. Het is lovenswaardig dat het Park dat toch aandurft. Dat is het fijne van deze samenwerking: het Park vindt dat ze als organisatie een bepaalde maatschappelijke verantwoordelijkheid heeft om een bijdrage te leveren aan de opleiding van studenten. Die verantwoordelijkheid nemen ze ook, ik vind dat erg goed. Het is voor ons allebei waardevol om deze samenwerking vast te houden.”

Dank

Het Nationale Park De Hoge Veluwe is een particulier natuurgebied. Om die reden voert het Park een nagenoeg subsidieloze exploitatie. De inkomsten, hoofdzakelijk verkregen uit entreegelden, gaan jaarlijks voor 85% op aan het beheer, onderhoud en behoud van het Park. Slechts 15% kan worden geïnvesteerd in een duurzame toekomst van het Park. Dat is te weinig om de hoge kwaliteit voor de komende generaties te kunnen waarborgen. Om die reden is de steun van particulieren, fondsen en bedrijven zeer gewenst en heel hard nodig.

Wij willen daarom de volgende vermogensfondsen en bedrijven heel hartelijk danken voor hun financiële steun in 2016:

- Prins Bernard Cultuur Fonds
- Stichting Dioraphte
- Elise Mathilde Fonds
- Stichting Dura Charity Foundation
- Pon Holdings B.V.
- Fugro GeoServices B.V.
- H&S Group B.V.

Tevens willen wij de Provincie Gelderland bedanken voor haar bijdrage aan het beheer van het landschap (SNL/SKNL), het Ministerie van Binnenlandse Zaken (Rijksvastgoedbedrijf) voor haar bijdrage aan het onderhoud van Jachthuis Sint Hubertus en het Ministerie van OCW voor haar bijdrage aan het beheer van Jachthuis Sint Hubertus.

De cijfers over 2016

Bezoekersaantallen

Het Nationale Park De Hoge Veluwe werd in 2016 bezocht door 547.294 betalende bezoekers. Een daling ten opzichte van 2015, toen 578.667 mensen het Park bezochten. Voor het jaar 2016 was het aantal bezoekers begroot op 530.000. Voor 2015 was dit 525.000. Het Kröller-Müller Museum telde in 2016 279.754 betalende bezoekers. In 2015 was dit 310.602.

Er werden in 2016 16.107 Beschermerskaarten (jaarkaarten) voor het Park verkocht, 630 meer dan in 2015 (15.477). Het Bezoekerscentrum werd door 317.957 mensen bezocht (2015 343.717). Hiervan liepen er 174.044 (2015 178.202) door naar het Museonder. Jachthuis Sint Hubertus werd 25.752 keer bezocht. In 2015 was dit 28.221. Op de natuurcamping van De Hoge Veluwe werd 14.553 keer overnacht. In 2015 was dit 14.296.

EXPLOITATIEREKENING

(bedragen x 1.000 euro)

	2016 werkelijk	2017 werkelijk
Baten		
Entreegelden	4.990	5.060
Huren en pachten	451	434
Vergoeding KMM	230	229
Arrangementen	49	34
Diverse baten	1.508	1.535
	<u>7.228</u>	<u>7.292</u>
Lasten		
Personeelskosten	3.302	3.025
Diverse directe kosten	2.332	2.178
Arrangementen	5	5
Algemene kosten	387	512
Geldmiddelen	15	25
Afschrijvingen	1.141	1.027
	<u>7.182</u>	<u>6.772</u>
Exploitatieresultaat	46	520
Bijzondere baten en lasten	28	411
	<u>74</u>	<u>931</u>
Resultaat	74	931

BALANS PER 31 DECEMBER (voor bestemming van het resultaat)

(bedragen in euro's)

	2016	2015
ACTIVA		
Vaste activa		
Immateriële vaste activa	161.953	215.938
Materiële vaste activa	<u>11.343.006</u>	<u>11.234.360</u>
	11.504.959	11.450.298
Vlottende activa		
Voorraden	80.379	115.479
Vorderingen op korte termijn	1.045.029	1.105.865
Geldmiddelen	<u>633.208</u>	<u>812.412</u>
	1.758.616	2.033.756
Totaal activa	<u>13.263.575</u>	<u>13.484.054</u>
PASSIVA		
Eigen vermogen		
Algemene reserve	6.682.599	6.682.599
Onverdeeld resultaat	74.097	931.457
Bestemmingsreserve ontwikkeling Centrumgebied	931.457	0
Reserve herwaardering	<u>2.363.950</u>	<u>2.363.950</u>
	10.052.103	9.978.006
Vorzieningen	882.497	755.464
Langlopende schulden	698.878	718.632
Korte termijn verplichtingen en Overlopende passiva	<u>1.630.097</u>	<u>2.031.952</u>
Totaal passiva	<u>13.263.575</u>	<u>13.484.054</u>

Het exploitatieresultaat bedraagt € 46.000. Na mutatie van de bijzondere baten en lasten ad € 28.000 is het eindresultaat € 74.000 positief. Er is door Ernst & Young Accountants LLP een goedkeurende verklaring van de onafhankelijke accountant afgegeven. Ten opzichte van 2015 is het exploitatieresultaat afgenomen met € 474.000, van € 520.000 positief tot € 46.000 positief.

Deze afname is met name ontstaan door:	(bedragen in euro's)
• Minder entreegelden door minder bezoekers	-70.000
• Meer opbrengsten van huren en pachten door indexatie en hoger aantal jagers	17.000
• Hogere opbrengsten van arrangementen door meer opbrengst voor natuurgidsen	15.000
• Afname van de diverse baten door een afname van de opbrengst natuurbeheer, Jachthuis Sint Hubertus en Stichting Faciliteiten en een toename van de opbrengsten huurfietsen, natuurbeheersubsidie, fondsenwerving en sponsoring	-27.000
• Een toename van de personeelskosten door stijging van 3 FTE, vervanging langdurige zieken en uitbetalingen van transitievergoedingen	-277.000
• Een toename van de diverse directe kosten door meer kosten voor Jachthuis Sint Hubertus en directe kosten	-154.000
• Een afname van de algemene kosten. De bestuurskosten en representatiekosten waren in verband met het 80 jarig jubileum in 2015 incidenteel hoger. Daarnaast zijn er minder kosten voor adviseurs	125.000
• Een toename van de afschrijvingen door gedane investeringen	-114.000
• Overig per saldo	11.000
Totaal	-474.000

Bijlagen

Management Team

S.E. baron van Voorst tot Voorst - *Directeur/bestuurder*
H. Beukhof - *Hoofd Stafdiensten/adjunct-directeur*
ing. J.R.K. Leidekker - *Hoofd Bedrijfsvoering*
mevrouw M.M. Kokke MBA - *Hoofd Bezoekersmanagement*
A. Roelofsen - *Hoofd Horeca & Retail ad interim*

Raad van Toezicht

mr. G.J. de Graaf - *Voorzitter*
mevrouw drs. A.M. Fentener van Vlissingen - *Vicevoorzitter*
drs. P. van Oord
mr. H.Th.E.M. Rottinghuis
prof. dr. ir. Th. Spek
generaal bd. P.J.M. van Uhm

Raad van Advies

ir. C.M. Jaski - *Voorzitter*
drs. J.C.G.M. Berends MPA - *Burgemeester gemeente Apeldoorn*
drs. F.J. van Bruggen - *Hoofddirecteur ANWB*
mr. H.J.E. Bruins Slot - *Voorzitter Raad van Toezicht Geldersch
Landschap & Kasteelen*
drs. M.R.P.M. Camps - *Secretaris-generaal Ministerie van
Economische Zaken*
C.G. Cornielje - *Commissaris der Koning van de provincie
Gelderland*

drs. O.O. Gorter - *Voorzitter Vereniging Gelijkberechting
Grondbezitters*

drs. A.P.J.M. van Hooff - *Directeur Koninklijke Burgers' Zoo*

drs. P.H.A.M. Huijts - *Secretaris-generaal Ministerie van Algemene
Zaken*

drs. H.J. Kaiser - *Burgemeester gemeente Arnhem*

C. van der Knaap - *Burgemeester gemeente Ede*

prof. dr. M.J.J.A.A. Korthals - *Emeritus hoogleraar Toegepaste
Filosofie*

mr. C. Krijger - *Voorzitter Vereniging Vrienden van De Hoge Veluwe*

drs. W.J. Kuijken - *Deltacommissaris*

Z.H. Prins Floris van Oranje-Nassau - *Lid Raad van Beheer
Kroondomein Het Loo*

mr. S.A. Reinink - *Directeur Het Koninklijk Concertgebouw NV*

R.C. Robbertsen - *Voorzitter Federatie Particulier Grondbezit*

mr. H.E.M. Vrolijk - *Jurist*

Adviescommissie Natuurbeheer

prof. dr. G.J. Borger - *voorzitter en Emeritus Hoogleraar, Afdeling
Geografie, Planologie en Internationale Ontwikkelingsstudies UVA
(Universiteit van Amsterdam)*

J. de Beer - *Coördinator faunawerkgroep*

S. Kligen - *Bosdeskundige adviesbureau Kligen Bomen*

dr. ir. J. den Ouden - *Ass. prof. OW boscologie en bosbeheer WUR*

prof. dr. J.H.J. Schaminee - *Hoogleraar afdeling Natuurbeheer
en plantencologie*

N. Visser - *Coördinator Florawerkgroep*

prof. dr. ir. M.F. Wallis de Vries - *Professor ecologie en
conservatie insecten, WUR, voorzitter Vlinderstichting*

Adviescommissie Recreatie

mevrouw A.M. Heemskerk-Teijema - *Directeur Delta Amsterdam*

H. Verheijden - *Directeur Verheijden concepten*

M.C.B. Schonenberg - *Directeur Beurs van Berlage*

mr. R.B. van Buuren - *Eigenaar www.likeafishinwater.nl*

Hoge Veluwe Fonds

mr. C.J.A. van Lede - *Voorzitter*

mr. G.J. de Graaf

K. de Heus

drs. J.H. van Heyningen Nanninga

J.R.N. Nieuwerkerke

mr. M.M. van 't Noordende

F.H. Schreve

drs. D.P.M. Verbeek

S.E. baron van Voorst tot Voorst

Colofon

Uitgave: Stichting Het Nationale
Park De Hoge Veluwe, 2017

Tekst: Richard Derks, Arnhem;
www.hetverreosten.nl

Fotografie: Stichting Het Park
De Hoge Veluwe

Vormgeving: Retail & More, Zwolle;
www.retailandmore.nl

Drukwerk: Drukkerij Dijkgraaf-Rijsdorp B.V.,
Apeldoorn; www.dijkgraaf.nl

**Stichting Het Nationale
Park De Hoge Veluwe**

Apeldoornseweg 250
7351 TA Hoenderloo
pers@hogeveluwe.nl
www.hogeveluwe.nl

STICHTING het nationale park
de Hoge veLUwe